

Program Vår 2018

Naturskydds föreningen

Bra miljöval
bevakar
åt dig

Lerum Floda Stenkullen Gråbo Sjövik Tollered Olofstorp

c/o Olov Holmstrand Torphagebacken 11 • 443 38 LERUM

Besök vår hemsida
<http://lerum.naturskyddsforeningen.se>

Fågelräknare – 50 år (Se text sid 8)

Bild: Hasse Österman

Blir natur och miljö viktiga valfrågor?

Som det ser ut nu är svaret nej. Den 9 september är det val till politiska församlingar och opinionsundersökningarna visar att frågor om klimat och miljö inte anses vara viktigast. Exempelvis finns knappast politisk majoritet i riksdagen ens för att införa en mycket blygsam flygskatt. Frågan är om det finns majoritet i befolkningen. Många tror att det räcker att källsortera och flyger glatt till Thailand och andra avlägsna semesterland ett par gånger om året. Alldeles för många gör så under alla omständigheter.

Boende i Lerum är med säkerhet inget undantag ifråga om miljöpåverkan trots kommunens stolta vision att vara miljöbästa kommun år 2025. Samtidigt som visionen trots till synes politisk enighet tyvärr framstår som alltmera ihålig och verklighetsfrämmande angrips den ibland av debattörer för att vara ett meningslöst jippo. Troligen har dessa debattörer ungefär samma verklighetsuppfattning om miljön som Donald Trump.

Det är tyvärr nära tillhands att beklaga den ruin till livsmiljö som vi nu levande troligen överlämnar till kommande generationer. Istället för att ta tag i klimatpåverkan, resursknapphet och biologisk utarmning diskuteras hur tillväxten och konsumtionen ska kunna stimuleras. Just när detta skrivs är fluktuationerna på aktiemarknaden det största bekymret i media, när det istället borde vara att den globala uppvärmningen med nuvarande takt blir 3–4 grader med förödande miljökonsekvenser.

Inte mycket tyder på att de nuvarande politiska partierna i riksdagen eller i Lerum kan, vill eller vågar tala klartext och föra fram obekväma förslag som påverkar folks nuvarande leverne. Istället riskerar debatten inför valet att handla om vem som kan lova mest valfläsk på bekostnad av kommande generationer.

Vi som sitter i styrelsen för Lerums Naturskyddsförening hoppas ändå kunna bidra till att miljöfrågorna ska spela någon roll i valet till kommunfullmäktige i Lerum. Liksom inför tidigare val kommer Naturskyddsföreningen att ställa ett antal frågor till partierna i Lerum. Svaren hoppas vi kunna redovisa i höstprogrammet som planeras komma ut strax före valet i början av september.

Inför valet för fyra år sedan ställde vi frågor till partierna i dåvarande kommunfullmäktige om miljövisionen, planering, energi, transporter och naturvård. Vi var glada att alla åtta partier svarade och konstaterade att de flesta svaren var allmänt sett miljövänliga. Det är viktigt att framhålla att Naturskyddsföreningen inte rekommenderar något parti. Det är upp till var och en att värdera utifrån svaren på frågorna.

Vi har ännu inte diskuterat vilka frågor som ska ställas i år. Det måste bestämmas i god tid före sommaren för att vi ska kunna få svaren i augusti. Kom gärna med förslag på vad vi ska fråga!

Olov Holmstrand, ordförande i Lerums Naturskyddsförening

Styrelseledamöter och kontaktpersoner

Styrelse

Olov Holmstrand	ordförande	105 87
E-post: olle.holmstrand@telia.com		
Stefan Larsson	vice ordf.	134 53
Bo Nilsson	sekreterare	146 35
Dan Skarpsjö	kassör	237 50
Lars-Erik Karlsson		314 59
Kjell Hansson		444 80
Bertil Svensson		0709-519579

Suppleanter

Ingrid Ritola		031-7025645
Kenneth Lundin		172 83
Erika Tyrberg		422 12

Kontaktpersoner

Livsstil	Dan Skarpsjö	237 50
Klimat	Dan Skarpsjö	237 50
Botanik	Kjell Hansson	444 80
Fåglar	Hasse Österman	319 34
Landskap	Bertil Svensson	0709-519579

(skog, jordbruk och landskapsvård)

Byggplaner	Olle Holmstrand	105 87
Säveån	Stefan Larsson	134 53
Stensjön	Hans-Arne Olausson	152 75
Hemsidan	L O Stakeberg	423 65
Amfibieskydd	Kenneth Lundin	172 83
Fältbiologer	Vakant	
Natursnokar	Erika Tyrberg	422 12
Medlemmar	Olov Holmstrand	105 87
Program	Ingrid Ritola	031-7025645

Valberedning

Sven Borei (Sammank.)		10987
Maria Åsberg		0702-360242

Revisorer

Sven Liljebjörn		134 51
Sven-Erik Grönqvist		227 85

Revisorsuppleant

Eva Dahllöv		425 77
Pia Hansen		185 59

Programredaktör

Dan Skarpsjö		237 50
--------------	--	--------

Bankgiro: 252-1102

Resp. författare svarar för sitt innehåll

Aktiviteter (Sammanfattning)

Mars

- Tor 1 mar Öppet hus Fågelgruppen
- Lör 10 mar Landskapsvård Stensjön
- Mån 12 mar Årsmöte och föredrag**
- Ons 21 mar Flyttfåglar och Navigering
- Lör 24 mar Earth Hour
- Sön 25 mar Snokarna vid Sjöviksgården
- Sön 25 mar Vandring längs Säveån

April

- Ons 11 apr Vandring vid Ljungslät
- Sön 15 apr Vårfåglar Sjövik-Huvden
- Sön 22 apr Vårvandring
- Tor 26 apr Batteriv/Torslanda vårskrud
- Sön 29 apr Barnens Hantverksdag

Maj

- Ons 2 maj Vandring i Gullringsbo
- Sön 6 maj Snokarna håvar i Säveån
- Sön 6 maj Fågelskådningens dag
- Ons 16 maj Vattendragsvand. Kullaån
- Tor 17 maj Botanikvandring
- Tor 24 maj Botanikvandring
- Fre 25 maj Cykeltur bland nattsångare
- 25-27 maj Resa till Eksjö
- Tor 31 maj Botanikvandring

Juni

- Tis 5 jun Naturnatta med nattskärror
- Tor 7 jun Botanikvandring
- Sön 17 jun Botanikutflykt Tjörn
- Ons 27 jun Kväll i Hulans naturreservat

Augusti

- Sön 5 aug Ängens dag
- Sön 19 aug Klockgentiana vid Högsjön

September

- Sön 16 sep Sträckfågelräkning
- Sön 16 sep Natur/Kultur Floda-Oryd

Naturskyddsföreningen våren 2018

Mars

Tors 1 mars Öppet hus Fågelgruppen

Vi gör nytt program och sedan berättar Stefan Larsson om några av våra fåglar och fladdermöss, som finns i Lerum. Kopp så klart!

Inomhusträff i Aspenåskyrkan 19.00.

Lör 10 mars Landskapsvård Stensjön

Stensjön med det vackra odlingslandskapet hör till våra pärlor i naturen. Sedan 1975 är det föreningens stora arbetsprojekt för biologisk mångfald med ängsblommor, insekter och fåglar. Markerna betas, men den stora stormfällningen vid Gudrun 2005 medför nu kraftig igenväxning som hotar hela området. Läs mer om detta i programbladet.

Vi måste nu få hjälp av fler medlemmar att skapa en artrik öppen löväng i stället för förbuskning. Ta gärna med en kompis samt busksax och yxa om du har. Hans-Arne Olausson möter oss vid parkeringen innan Floda station för samåkning 10:00.

Frågor Hans-Arne 152 75.

Mån 12 mars LNF årsmöte.

Föredrag om Runt Kringelsbäcken

Efter sedvanliga årsmötesförhandlingar kommer Kristoffer Sahlén att hålla ett bildföredrag som handlar om djurlivet på en kvadratkilometer runt hans hus. Detta resulterade i boken "NÄRA" som kom ut hösten 2016. Kaffe serveras. Lokal Stenkulan i Stenkullens skola 19.00. Frågor Olle Holmstrand 105 87.

Ons 21 mars Om flyttfåglar och navigering

Det våras! Jan Stenberg, känd från radio och TV, är tillbaka för att i ord och bild beskriva flyttfåglarnas fantastiska navigeringsförmåga. Janne berättar även inlevelsefullt om skator, pilgrimsfalkar. Pris 80 kr för icke medlemmar. Partille Församlingshem, G:a Kronvägen 36, 19:00.

Frågor Mona Johansson 0706-75 96 59.

Arr STF Lerum Partille.

Lör 24 mars Earth Hour

Delta i den världsomspännande klimatmanifestationen och släck ljuset 20.30–21.30. Det är viktigt att vi bryr oss om klimatet på den jord vi har.

Se separat information i programbladet.

Frågor Olle Holmstrand 105 87.

Sön 25 mars Snokarna på Sjöviksgården

Vi kör: Följa John á la skogen. Vi tittar på djurens sätt att förflytta sig. Med eller utan ben.

Plats Sjöviksgårdens parkering Kl.11-13.

Kontakt: Facebooksida <https://www.facebook.com/groups/168959473184910/?fref=ts>.

Mail natursnokarna.lerum@gmail.com.

Frågor Mobil: 0730-30 12 03.

Sön 25 mars Vandring längs Säveån

Vi vandrar ca 10 km med start längs södra sidan av Säveån, om vädret tillåter ända ner till Knavra bro, innan vi vänder. Vi hoppas få se blåsippor på vägen. Tillbaka går vi över Kusebacka bro och fortsätter på andra sidan Säveån till Floda. Stövlar eller kängor rekommenderas. Vi är ute ca 3 tim. Ta med fika för en rast. Samling 10:00 vid pendelparkeringen Floda station.

Frågor Jörg Rückert 031-26 80 55, 0706-15 80 55.

Arr STF Lerum Partille.

April

Ons 11 april Vandring vid Ljungslätt

Dagens vandring kommer att äga rum i skogsområdena runt Ljungslätt, norr om Gråbo, där vi kommer att få uppleva varierande miljöer. Vi får bl.a. att titta på hur långt naturen har kommit i dessa vårtider. Mestadels stigar men obanad terräng kan förekomma. Kraftiga kängor eller stövlar rekommenderas. Vi är ute ca 3 tim. Ta med fika för en rast. Samling 10.00 vid Mjörnbotoget, Gråbo.

Frågor Ove Stakeberg 0703-87 58 20.

Samarr. STF Lerum Partille.

Maj

Sön 15 april Vårfåglar vid Sjövik-Huvden

Svenssons tar oss med på sedvanlig vandring bland vårfågeln. Samling vid Stenkullens station (stora P-platsen) 08:00 eller vid gamla cementfabriken i Sjövik 08:20. Ta med fika. Frågor: Svenssons 436 11 eller mobil 0702 59 27 58.

Sön 22 april Vårvandring

Vi går från Leråns naturreservat, förbi Häcksjön och ser unika formminnen vid Intagan samt storslagen utsikt över Aspen. Vi går ca 10 km i lugn takt. Stövlar eller grova skor. Ta med fika för två raster.

Samling: Floda station 08:40.

Frågor Lars-Erik Karlsson 314 59 och Claes Trefil 0302-313 92.

Samarr Skallsjö Hembygdsförening
o STF Lerum Partille.

Tor 26 april Batterivägen och Torslanda i vårskrud

Vi upptäckte Batterivägen tillsammans med Barbro en vacker dag i höstas. Nu vill vi åka dit en vårdag. Kanske åker vi vidare till Torslandaviken också. Vi samlas vid Aspens station för samäkning 09:00. Medtag matsäck för två pauser.

Frågor Barbro Andreasson 0760 26 77 27.

Sön 29 april Barnens Hantverksdag

Vi bjuder in Barn med föräldrar att tillverka småsaker som det gjordes förr. Barkbåt, visselpipa tovnig, hopprep något i lera och köksvisp har vi material till. Allt görs tillsammans med föräldrar eller annan vuxen person som har yttersta ansvaret för sina barn. Ta med vass kniv med parerstång om möjligt, annars finns det att låna. Färdiga saker får man så klart ta med hem.

Ta med fika. Skallsjö hembygdsgrd Kl. 11-14.

Frågor Lars Erik Karlsson 314 59.

Arr. Skallsjö Hembygdsförening.

Vi samarbetar med:
Studie
främjandet

Ons 2 maj Vandring i Gullringsbo

Vi vandrar i naturen runt Gullringsbo och de andra vackra, gamla husen. Längs gamla Jonseredsvägen kommer vi att se blommande vitsipsmattor. Trakten domineras av de mäktiga gamla ekarna, några 300 år gamla. Vi kan lyssna till de nyanlända flyttfågeln. Och har vi tur kanske ladusvalorna har börjat leta boplatser i den gamla ladugården på Gullringsbo.

Vi vandrar delvis i terräng utan stig eller väg. Stövlar eller kängor rekommenderas. Ta med fika för en rast. Vi är ute ca 3 tim. Samling 10:00 vid Aspens station. Frågor Barbro Andreasson 0760-26 77 27.

Samarr. STF Lerum-Partille.

Sön 6 maj Snokarna hävar i Sävåån

Vi hävar och tittar vad vi hittar i vattnet. Vi hoppas vädret är med oss och att vi hittar många roliga djur ,som har vaknat efter vintervilan.

Plats Stenkullens stations parkering. Tid: 11-13.

Frågor Mobil: 0730-30 12 03.

Kontakt Facebooksida: <https://www.facebook.com/groups/168959473184910/?fref=ts>.

Mail natursnokarna.lerum@gmail.com.

Sön 6 maj Fågelskådningens Dag

Vi ses vid Stålebo våtmark. Några av oss i fågelgruppen kommer att vara på plats där från 08:00 till 12:00 och guida. Hitta dit: Se skylt STÅLEBO VÅTMARK vid Brunnslyckans busshållplats på lokalvägen från Floda mot Tollered. Följ sedan snitslarna från P-platsen. Ta med fika, kikare och kom och njut av fågellivet i "våra" dammar.

Frågor: Hasse 319 34 eller 0702-91 81 71 och Barbro 0760-26 77 27.

Ons 16 maj Vattendragsvandring Kullaån

Vi vandrar från Nääs bro utmed Kullaån upp mot Lensjön och tittar på åtgärder för vandringsfiskar, kommunens finaste bestånd av den ståtliga ormbunken Safsa och lyssnar till vårfågeln. Start vid Nääs bro 17:00. Fika medtages, stövlar/vandringskängor rekommenderas. Samarrangemang med Sävåns Vattenråd. Frågor: Stefan Larsson 0727-00 59 64

Tors 17 maj Botanikvandring

Nu är det dags för våra trevliga kvällsutfläkter. Vi brukar åka till någon intressant plats och försöka examinera de växter vi träffar på. Har du flora och lupp är det bra. Fika med och stövlar på. Lars-Owe Stakeberg träffar vi på Stenkullens Station stora parkeringen 18:00. OBS en halvtimme tidigare än föregående år.

Frågor Lars-Owe 0703 87 58 20.

Tors 24 maj Botanikvandring

Följ med Bosse Nilsson ut i den vaknande spirande naturen. Vi får se vad vi hittar för spännande växter och vilka fina platser vi kommer till. Ta med fika och Stövlar på, så träffas vi på Stenkullens Station stora parkeringen 18:00. OBS en halvtimme tidigare än föregående år.

Frågor Bosse 146 35 eller 0705-31 46 35.

Fre 25 maj Cykeltur bland nattsångare

Hasse tar oss med på den traditionella cykelturen längs banvallen från Stannum mot Olofstorp. Start vid Stannums Trä 20:00. Ta med cykel, kvällsfika, varma kläder och ev. myggolja.

Frågor: Hasse 319 34 mobil 0702-91 81 71.

25- 27 maj Resa till Eksjö

Årets försommarresa går till trästaden Eksjö. Vi bor på vandrarhemmet mitt i Eksjö. Lördag tänker vi besöka Skurugatans naturreservat och vandra genom den mäktiga bergsklyftan. Vi kommer även att besöka Norra Kivills Nationalpark och Rumskullaeken. Se närmare beskrivning i programbladet. Vill du följa med kontakta Ingrid Ritola 031 70 25 645 senast 15 april.

Sön 27 maj Vandring till Rådjursviken

Vi går från Jonserefs Herrgård via Humlebadet och Skärnan in mot St. Ramsjön, sedan vidare till Gorås slott, Käringeberget och ner till Rådjursviken där vi rastar. Vi tar därefter närmsta vägen tillbaka. Vi går i kuperad terräng, ca 10 km. Kängor eller stövlar rekommenderas. Vi är ute ca 3,5 tim. Ta med fika för en rast. Samling 10:00 vid Jonserefs Herrgård.

Frågor Jörg Rückert 031-26 80 55, 0706-15 80 55.

Tors 31 maj Botanikvandring

Kjell Anthin leder oss denna vårkväll till en fin plats, där vi får undersöka vilka växter vi hittar. Fika med och stövlar på, så träffas vi på Stenkullens Station stora parkeringen 18:00. OBS en halvtimme tidigare än föregående år.

Frågor Kjell 316 77.

Juni

Tis 5 juni Naturnatta med Nattskärror

I år samlas vi 22:00 vid Torpskolans parkering och åker till nattskärorna. Vart har vi ej bestämt utan väljer lämpligaste stället där och då. Medtag gärna fika, ficklampa, myggolja och stövlar.

Frågor Bosse 146 35 mobil 0705 31 46 35.

Tors 7 juni Botanikvandring

Nu är vi inne i sommarmånaden. Tänk att få vandra ut över sommarängarna i Lars Erik Karlssons sällskap och titta på allt som växer och frodas. Kanske får vi känna doften av nattviol. Packa ned fikaten så träffas vi på Stenkullens Station stora parkeringen 18:00.

Frågor Lars-Erik 314 59.

Sön 17 juni Botanikutflykt Tjörn

Årets botanikutflykt går till Tjörn för besök på Stora Dyrön och Bö tjörn bl.a. Medtag fika för en rast, samt flora och ev. lupp. Lunch intages på lokalt matställe på egen bekostnad. Beräknad hemkomst ca 17:00. Samling 8:00 på parkeringen, Tingshuset.

Förnamlan till Lars Ove Stakeberg, 0703-87 58 20, senast torsdag 14/6.

Ons 27 juni Kvällsbesök i Hulans naturreservat

Under Stefan Larssons ledning får vi följa med på en kvällspromenad i och runt Hulans naturreservat. I parken växer många fina gamla ekar och träd med fladdermöss och rikt insektsliv. Vi börjar kvällen med en fågelsångspromenad och får kanske även se några intressanta insekter. När det börjar skymma fladdermusspanar vi med en detektor. Medtag fika och ta på er grova skor. Stefan väntar på oss vid Aspens station kl. 20:00

Frågor Stefan 0727 00 59 64.

Augusti

Sön 5 aug Ängens dag

Lieslätter är nödvändig för att ängsblommorna ska leva vidare. Kom och pröva på hur det är att slå. Ta gärna med lie, annars finns det att låna. Vi bjuder på fika. Lars-Erik Karlsson finns vid Skallsjö hembygdsgård (nära Kyrkoruinen) kl 8-12
Frågor Lars-Erik 314 59.

Sön 19 aug Klockgentiana vid Högsjön

Vi vandrar runt Högsjön och beundrar de rikliga bestånden av klockgentiana och silesår. Om solen är framme hoppas vi på många trollsländor. Kängor eller stövlar på och fika i rygsäcken så träffas vi vid Torpskolans parkering i Lerum 10:00 eller Bergums kyrka 10:15.
Frågor Bo Nilsson 0705-31 46 35.

Bild: Ingrid Ritola

Grodtunnlarna vid Nääs.

1997 byggdes "grodtunnlarna på Nääs - Öjared" – ett pionjärprojekt i amfibievården i Västsverige och som i naturvårdshänseende satte Lerum på kartan. Efter utvärderingar visade de sig fungera bra och fick många efterföljare runt om i Sverige. På senare tid har vi i SNF Lerum uppmärksammat att underhållet av tunnlar med tillförande dikesledare inte fungerat bra, en mängd grenar, gräs och diverse bråte gjorde att grodor och andra amfibier lätt kunde ta sig upp på vägen, varefter de naturligtvis lätt kunde bli överkörda.

Det var ju detta som grodtunnlarna med sina ledssystem skulle avstyra genom att amfibierna kunde ta sig säkert under Öjaredsvägen. Därför gjorde vi på ideell basis en arbetsdagsinsats med sågar, stångsekatorer, krattor och spadar och röjde upp utmed grodledarna. Vi kommer framöver att hålla årlig tillsyn av hur det ser ut utmed vägen genom alkärret och se till att det röjs av igen vid behov.

Text: Stefan Larsson

Fågelgruppens sjöfågelräkning 50 år!

Den internationella midvinter-inventeringen av sjöfågel har pågått sedan 1967 i Sverige och delar av Europa. Inventeringen organiseras av Wetlands International med säte i Nederländerna. De svenska inventeringarna ingår också i Naturvårdsverkets nationella miljöövervakning. Sjöfågelinventeringen omfattar ett stort antal inlandslokaler samt kuststräckan från Bohuslän upp till Stockholms skärgård. Från 2016 har ett betydande antal lokaler inventerats längs Norrlandskusten på grund av mildare vintrar och ett förändrat isläge med större isfria områden.

Lerums Naturskyddsförenings Fågelgrupp (LNF) har varit med och inventerat sedan 1969. Bengt och Lars Hillefors var med sedan starten och Bengt höll i inventeringen fram till sin bortgång 2011.

Ett 50-tal personer har deltagit och hjälpt till med räknandet under de 50 år som LNF räknat. Fågelgruppens deltagande under 50 år i rad imponerar, den enda inlandslokalen som räknats lika länge är Eskilstunaån i Södermanland.

Två fågelarter som inte ingår i den internationella inventeringen är strömstare, som övervintrar talrikt i vårt område och kungsfiskaren som visat en uppgång de senaste åren. De är båda trevliga inslag under inventeringen, intressanta att följa och har därför tagits med i LNF:s inventering.

Inventeringens resultat sammanställs varje år och skickas till Leif Nilsson, Ekologihuset i Lund, som varit rapportmottagare sedan starten 1967. I årets inventering deltog 20 personer från LNF.

Årets inventering i siffror:

Gräsand 1774, Kricka 3, Bläsand 1, Vigg 95, Knipa 86, Storskrake 38, Salskrake 1, Knölsvan 10, Sångsvan 12, Sothöna 11, Storskarv 53, Häger 1, Skäggdopping 67, Smådopping 3, Grågås 27, Kanadagås 1082, Hybrid grå- kanadagås 13, Sädgås 1, Strömstare 13 och Kungsfiskare 3.

Text: Hasse Österman Bild: Se första sidan

Välkommen på Botanikvandring

I botanikgruppens regi ordnas varje vår 4 torsdagskvällsutfläkter till trevliga växtplatser i kommunen, och alla är hjärtligt välkomna oberoende av vilka förkunskaper man har. Under gemytliga former hjälps vi åt att artbestämma de växter vi ser.

Med jämna eller ojämna mellanrum återkommer vi till tidigare besökta platser för att kunna se om växtligheten har ändrats. Alla växter och även en del annat som t.ex. fåglar, lavar och mossor noteras (noteringar från tidigare år kan ses på hemsidan under rapporter från botanikvandringar). Innan solen går ned så fikar vi och kvällen avslutas med gissning av hur många växtarter vi sett.

Text: Bosse Nilsson Bild: Moa Björnerås

Riktiga Snokar

Den 25/9 kom mitt barnbarn Hillevi springande. "Morfar, morfar, det kryper en svart mask över vägen". Hon är tre år och hela livet är nya upptäckter. Det hon upptäckt var en snokunge som hittills levt sitt liv i en närbelägen gödselhög och nu var den på väg ut i livet. Snokhonan är inte så aktiv som uppfostrare utan lägger sina befruktade ägg i en sågspånshög, kompost eller som i det här fallet en gödselhög.

Det enda kravet är att materialet självbränner, dvs alstrar egen värme. Snokarna här har ökat under de senaste åren. De har nämligen hittat idealiska kläckningsförhållanden här. På våren när vi släpper ut kor och får bryter vi upp djupströbäddarna som djuren gått på och flyttar bäddarna till en betongplatta där de får självbränna och minska i volym.

Kombinationen gödsel, halm, spån och torv tycks vara idealisk. Snokhonan lägger i slutet av maj 15–25 ägg som är mjuka i skalet. Tiden till kläckning beror på värmen i högen. Vi vet inte hur många honor som lägger i högen, 3 eller 4 kanske. På eftersommaren börjar småsnokarna visa sig. Alla snokar är viktiga, inte minst såna här "natursnokar".

Text: Bertil Svensson Bild: Ingela Svensson

Ålen i Säreån och dess vattensystem

Ålen är mycket gammal fiskart som finns i både salt- och sötvatten. Den har på flera sätt en annorlunda levnadscykel jämfört med andra havsvandrande fiskar. Det är en spännande och mytomspunnen fisk som på många sätt är unik, bl.a. på grund av att hela det atlantiska ålbeståndet leker på ett och samma ställe – det fjärran bort belägna Sargassohavet – varifrån ållarverna sprider sig med strömmarna över hela atlantkusten såväl i Europa som i Nordamerika.

Som jämförelse uppvisar havsvandrande laxfiskar som lax och öring ett motsatt vandringsmönster, de leker uppe i sötvatten, kläcks till fiskyngel som så småningom vandrar ut i havet där de växer upp till könsmognad varefter de åter vandrar upp i våra vattendrag för att leka. Laxfiskarnas levnadscykel brukar kallas anadrom, medan ålens kallas katadrom. När ållarverna når kusten har de lite pigment, nästan genomskinliga, men ser i övrigt ut som stora ålar. Det är under denna fas som ålarna kallas för glasålar.

Glasålarerna söker sig vid kusten mot våra flodmynningar och när de når en sådan brukar de vara ca 10 cm långa. De pigmenteras och börjar direkt sin vandring upp i vattendragen för att hitta lämpliga uppväxtområden. Viktigast är stora sjöar där de under 10–20 år växer till i medeltal 90 cm längd och ca 1 kg i vikt. När de vid den storleken blir könsmogna, får de större ögon, blir blanka på undersidan och kallas i det stadiet för blankål. Då väcks deras vandringslust mot havet och vandringen

mot lekornrådet i Sargassohavet kan börja. Det kan antas att medelåldern på Sävå-ållarna är ca 15 år när de vandrar ut i havet, en mycket lång generationstid jämfört med laxfiskarna som bara behöver 3-5 år för att fullborda levnadsrykten.

Historiskt har ålen varit ett viktigt fiskeobjekt i Sävåsystemet, precis som i de flesta vattensystem i Syd- och Mellansverige. I Sävåån har det exempelvis funnits fångstredskap för ål, oftast i form av s.k. ålkistor, hela vägen upp till källsjöarna nära Borås! Vid Vänga kvarn finns fortfarande en sådan bevarad i fint skick. Man fångade ålen även med ryssja och långrev. Detta urgamla ålfiske är numera ett minne blott för i maj 2007 förbjöds nämligen fiske efter ål i hela västra Sverige. Orsaken är den drastiska minskningen av ålbeståndet under de senare decennierna såväl i Sverige som i hela det atlantiska området. Att förbudet kom vid denna tidpunkt hänger samman med att det kom ett EU-direktiv som tvingade medlemsländerna att ta fram ålförvaltningsplaner för att säkra ålbeståndet. Sedan dess är det bara på svenska sydkusten och i de stora sjöarna Väneren, Hjälmaran och Mälaren som visst ålfiske är tillåtet.

Det finns många orsaker till att ålbeståndet minskat. I vårt vattenområde är det utan tvekan vattenkraftsanläggningarna som är en stor böv i dramat! I Sävåån finns totalt ett drygt tjugotal vattenkraftsdammar som måste forceras av ålarna både på uppvandringen som småålar och under lekvandringen mot havet som blankålar. Trots att de flesta vattenkraftsanläggningar med vattendomar som föreskriver att "ållredare skall hållas under tiden 1 maj – 31 september" (= den tid då småållarna vandrar uppåt i vattendragen) så har inte detta skötts på ett bra sätt.

Länsstyrelsen som är tillsynsmyndighet för efterlevnaden av vattendomarna har inte sett till att denna skyldighet har uppfyllts. Orsakerna är resursbrist kombinerat med bristande engagemang för ålen (åtminstone om man jämför med tillsynsmyndighetens engagemang för laxfiskar...), vilket har gjort

att det i nuläget bara finns "fri lejd" via fungerande ållredare för småållarna upp till och med Hedefors. Sedan är det stopp! Trots att det står stipulerat i vattendomarna för Hillefors och Floda kraftverk att "ållredare skall hållas" så finns inga sådana. Tillsynsmyndigheten har inte påfordrat detta under de senaste decennierna, och då har de gamla ållredarna förfallit och tagits bort.

Vid Aspendammen har tidigare funnits ålyngelledare som dock vid tiden för millennieskiftet var helt förfallen, den fungerade inte längre. Dammen var därför ett stort hinder för ålyngel att ta sig upp till Aspen och sedan vidare till Sävåelången, Mjörn och så vidare i Sävåens vattensystem. I början av 2000-talet, d.v.s. för drygt tio år sedan byggdes en ny typ av ålyngelledare med s.k. lockevattenpump vid Aspendammen. Ledaren fylldes med ett specialnät "Enkammat" som ålynglen klättrade i upp i och över dammluckekrönet.

Redan första sommaren kunde det konstateras att ålyngel använde sig av den nya ledaren, då den ålsamlare som även installerades där uppvisade upp emot ett dussin ålyngel som tog sig upp under sommarnätterna! Dessa småålar har sedan dess kunnat växa upp i Aspen och hela vägen upp till Hillefors eftersom fiskvägen som öppnades i Hedefors 2013 fungerar utmärkt för både laxfiskar, ålar och andra fiskarter som passage förbi kraftverket där. Med facit i hand, bedömt efter sista årets fiskräkning av nedvandrande fiskar vid Jonsered, verkar den nya ålyngelledaren ha gett gott resultat med ökande mängd ål i Aspen. Under 2017 har nämligen ca 250 vuxna nedvandrande blankålar noterats i fiskräknaren vid Jonsered kraftverk - en mängd som tidigare aldrig skådats under de år då räknaren varit i drift. Tidigare har bara dussintalet vuxna blankålar passerat där på årsbasis. Tyvärr är det dock så att turbingallret vid Jonsered kraftverk dödar många fiskar (fr.a. laxsmolt men även blankål).

Det är inte anpassat för fiskvandring på samma sätt som det moderna fiskgallret i Hedefors. Förhoppningsvis kommer detta att kunna åtgärdas

inom en snar framtid, Alingsås Energi är numera ägare till Jonsereds kraftverk, och de kommer tillsammans med länsstyrelsen att söka medel för detta.

Eftersom Jonsereds kraftverk med Aspendammen är det nedersta vandringshindret för fiskar i Sävån är det en veritabel flaskhals för de havsvandrande fiskbestånden i Sävån, inte minst gäller detta ålen. Men i och med att det nu verkar fungera ganska bra för ålen vid Jonsered så återstår det att anpassa anläggningen där även för laxfiskar där både upp- och nedvandringfunktionen är i behov av stora förändringar. Detta har nu uppmärksammats mer p.g.a. att Hedefors fått väl fungerande fiskvägar som en effekt av den stora ekonomiska investeringen där i storleksordningen 40 miljoner kronor. Fiskräkningen i Hedefors har nu nämligen tydligt visat att Jonsered är en stor flaskhals för vandrande fiskar, som måste åtgärdas snarast eftersom alltför få laxfiskar når upp till Hedefors. För ålen är det dock bättre men när ålynglen kommer upp till Hilleforsdammen så är det stopp – även för åluppvandringen!

Trots att det i vattendomen för Hillefors anges att ålyngelledare skall inrättas och underhållas så finns

numera ingen sådan på plats! Samma krav enligt vattendom gäller även för Floda kraftverk, men även där är det alltså stopp för ålyngeluppvandringen. Detta betyder att de stora sjöarna Sävålan och Mjörn plus alla andra sjöar ovanför Floda inte kan nås av ålynglen och alltså inte kan fungera som uppväxtområden för den hotade ålen.

Under 2018 avser därför undertecknad att i samverkan med LNF Lerum (förhoppningsvis tillsammans med Lerum Energi) söka medel ur fonden för miljöanpassad elkraft, s.k. "Miljöelspengar" för att få till stånd fungerande ålyngelledare vid Hillefors och Floda kraftverksdammar. En modern och välfungerande sådan är förhållandevis billig att inrätta, det behövs en vattenpump, ett rörsystem och lite vandringmedie i form av Enkamat-nät Och lite tillsyn.

Slutmålet måste dock naturligtvis vara att det skall inrättas fungerande fiskväg i stil med Hedefors för att göra det möjligt för alla fiskarter att passera i Hillefors och Floda, liksom i Jonsered, men detta kommer nog att ta åtskilliga år att projektera, finansiera och bygga.

Text Stefan Larsson

Sävån och laxvandringens problematiken

Sävån är ett ekologiskt mycket viktigt vattensystem som har sina kanske finaste delar i vår egen kommun. Fågelfaunan är spännande, växtligheten vacker och omväxlande och välkänt är Sävån i sportfiskekretsar fr.a. för den storvuxna Sävåälaxen och den värdefulla Sävåöringen. I flera naturreservat utmed Sävån har djur och växter en förhoppningsvis skyddad miljö, men för de havsvandrande fiskarna ål, lax och öring är det sämre!

Detta försöker numera avhjälpas på olika sätt, den största satsningen under senare år är onekligen de kostsamma fiskvägsåtgärderna i Hedefors. Avsikten med detta har varit att ge de havsvandrande fiskarterna fria vandringsvägar upp till Sävåns övre delar.

Sedan fiskvägen och de fiskgalleråtgärderna vid kraftverksdammen i Hedefors gjorts har fiskvandringen nu kunnat följas via de fiskräknare som finns vid Jonsered och Hedefors. Det visar sig att det är ganska få laxar som tar sig upp och förbi Hillefors. En viktig orsak är att de gamla laxtrapporna i Jonsered, som de först måste passera, verkar fungera dåligt och utgör en verklig flaskhals för fiskvandringen.

Säveålxaxen förökar sig numera i fåtal ovanför Hedefors och rekryteringen av leklaxar är helt klart otillräcklig jämfört med det mål som länsstyrelse och Naturvårdsverk har uppställt för Säveålxaxen.

Ett annat stort problem är att även att de nya laxungar, laxsmolt, som produceras högre upp i Säveån än tidigare har ganska små chanser att klara vandrigen ut i havet. Orsaken är att de små laxungarna lätt går igenom de grova galler som normalt finns vid äldre kraftverksanläggningar, sugas in i kraftverket och därefter slås ihjäl i turbinerna... Antalet som slutligen når havet för att växa upp till vuxna leklaxar blir därför litet. Vid Hedefors kraftverk fungerar det dock numera bra p.g.a. tätare galler kombinerat med den s.k. smolträna som finns vid kraftverksgallret.

Under 2016 och 2017 har laxungar ovanför Hedefors märkts med s.k. PIT-tags i forskningssyfte för att studera funktionen, smoltränan har numera därför detektionsslingor för att dokumentera de laxungar som passerar. Resultaten under våren 2017 visar att ett antal laxsmolt lyckligen passerat kraftverket i smolträna och alltså klarat sig förbi kraftverket. Detta visar att metoden med smolträna verkar fungera. Även under våren 2018 kommer denna funktion att följas upp av forskare på Göteborgs Universitet.

Hillefors kraftverksdam, som nu är ett vandringshinder, och uppförandet av fungerande fiskväg där är nästa steg i byggandet av Säveåns fiskvägar. Ett sätt att ta bort hindret hade naturligtvis varit att riva Hillefors kraftverksdam – det är bara det att Hilleforsanläggningarna är ett s.k. byggnadsminne med mycket starkt skydd mot ingrepp i kulturmiljön där.

Det har visat sig att det även inom länsstyrelsen fanns helt motstående uppfattningar om vad som bör göras åt Hillefors, där länsstyrelsens vattenenhet helst ville se att dammen revs ut helt och hållet medan kulturmiljöenheten där ville bevara dammanläggningen i sin helhet eller åtminstone inte röra byggnadsminnet...

Under 2017 skissades det därför (bl.a. i medverkan av SNF Lerum) på en kompromisslösning där den befintliga kvarnrännan skulle repareras och samtidigt anpassas så att den kunde användas som vandringsväg förbi Hilleforsdammen av laxfiskar. P.g.a. flera motstående intressekonflikter godtogs inte detta förslag och därför kommer det nu troligen att ta ytterligare lång tid att uppnå det påfordrade inrättandet av fiskvägen. Vi i SNF Lerum kommer alltså att engagera oss för att få till stånd en vettig lösning och kommer fortfarande att verka för en lösning som tillfredställer fiske-, natur-, kultur och friluftsliv på ett sätt som vi tror kan accepteras av den stora massan, på samma gång som intentionerna i EU's vattendirektiv uppnås.

Under 2017 har Vattenfall sålt samtliga sina kraftverk i Säveån, inklusive Jonsereds och Solvedens kraftverk, till Alingsås Energi. Detta innebär i praktiken att vattenregleringen i Aspen och Sävelången kommer att dirigeras av vår grannkommun! Vi får hoppas att detta blir bra och att de lyckas lösa de ekologiska problem som dessa kraftverk ställer till med.

Ny vattenmiljölagstiftning som förväntas träda i kraft under våren kommer förhoppningsvis att sätta tryck på Alingsås och Lerum Energi så att bättre ekologiska förhållanden kan uppnås i hela Säveåsystemet. En särskild fond skall inrättas där innehavare av små vattenkraftsanläggningar kan söka medel för att bekosta goda lösningar för fiskvandring förbi kraftverken.

Text: Stefan Larsson Bild: Nicklas Elisson

ARTPORTALEN

Artportalen är en webbplats för observationer av Sveriges växter, djur och svampar. Vem som helst kan rapportera vilka arter de sett i naturen och söka bland de över 50 miljoner (jan 2016) fynduppgifterna, som privatpersoner såväl som yrkesverksamma naturvårdstjänstemän och forskare har bidragit med.

Artportalen är ett viktigt verktyg för professionell, såväl som ideell, naturvård och en unik källa till kunskap som redan nu leder till riktade naturvårdsinsatser och som i framtiden kan hjälpa oss att se trender för att förebygga miljö- och klimatproblem. Artportalen är även en mötesplats för naturintresserade, som på ett enkelt och säkert sätt kan hålla koll på sina och andras fynd och utbyta kunskaper med varandra. Artportalen utvecklas och drivs av ArtDatabanken vid Sveriges lantbruksuniversitet på uppdrag av Naturvårdsverket.

Artportalens hem/startsida med "Dagens natur" innehåller analyser och nyheter från ArtDatabanken. Dessutom en Sverigekarta med rapportområden/landskap där dagens fynd redovisas. Artportalen har utvecklats till en lättillgänglig kunskapsbank för den som är nyfiken på vad som har rapporterats i Sverige den senaste veckan, eller de senaste åren. Allt från ryggradslösa djur (insekter och spindlar bl.a.) till däggdjur, fåglar, fiskar och olika växter.

Man väljer helt enkelt vilken artgrupp man vill kolla och i vilken ordning som de ska visas såsom systematiskt, i tidsordning eller efter ovanlighetsstatus. Det går också att bryta ner sökområde av rapporter till landskap, kommuner eller helt enkelt till lokala lokaler som Huvden i Östad eller Aludden vid Aspen. Under rubriken "Media" hittas foton och eventuella kommentarer till dessa.

Söker man på kungsörn t.ex. finns det över 3000 foton publicerade från 2003 och framåt. Som jämförelse kan nämnas blylav med 40 bilder. En enkel väg till Artportalen är via Lerums Naturskyddsförenings hemsida. Då går man vidare till Fågelgruppen och sedan till "Skådat i kommunen sista tiden", och därifrån kan man enkelt fortsätta att botanisera bland arter, observationslistor och lokaler.

Ett bra tips: Klickar man på informationspunkten längst ut till höger på en observations rad så får man upp en detaljerad karta var lokalen är belägen. Klickar man på typ landskap skriver man in önskad lokal där.

Text: Kjell Hansson Bild: Olle Holmstrand

Desmeknopp vid Håvared

Försommarresa till Eksjö

Vår traditionella helgutflykt under försommaren går i år till Eksjö 25–27 maj. Huvudsyftet är i och för sig inte att studera den vackra och småskaliga trähusbebyggelsen, men tveklöst är Eksjö en intressant stad att besöka. Den fick sina stadsrättigheter redan år 1403 av Erik av Pommern. Eftersom vi senast besökte Hjo finns goda möjligheter att jämföra genuin trähusbebyggelse. Men huvudsyftet är att besöka tre riktigt högklassiga naturobjekt.

Skurugata har beskrivits som Sydsveriges mest egendomliga naturfenomen och finns på bekvämt avstånd från Eksjö. Skurugata är en ovanlig geologisk bildning, en omkring 800 meter lång klyfta i berget som är mellan 7 och 24 meter bred. De branta bergväggarna är på vissa ställen 35 meter höga. Även varma sommardagar brukar det vara svalt i botten av klyftan och vissa år har högar av snö och is legat kvar långt in på sommaren. Tidigt på säsongen och efter kraftigt regn, kan delar av sprickan vara vattenfylld.

I naturreservatet Skurugata finns även en utsiktspunkt, Skuruhatt, som med sina 337 meter över havet är en av de högsta punkterna i Småland. Från toppen har man en hänförande utsikt över Eksjöbygden.

Det finns ett antal olika teorier om hur klyftan en gång bildades. Den vanligaste förklaringen är att klyftan skapats av en isälva vid inlandsisens smältning. Andra tror att klyftan är en spricka i berggrunden

eller en gravsänka. Berget i området och stenarna på klyftans botten utgörs av gråbrun och mörkbrun porfyr med inlägg av kvarts och röd fältspat.

Norra Kvills nationalpark ligger i trakten av Vimmerby en bit öster om Eksjö. Nationalparken bildades redan 1927 och har utvidgats på senare år. Som orörd skog i södra Sverige håller de centrala delarna av Norra Kvill unikt hög kvalitet med stora naturvärden. Egentlig urskog finns inte i södra Sverige, men skogen i Norra Kvill känns uråldrig och vild eftersom den har stått orörd i över 150 år. Här finns tallar som är över 350 år gamla och granjättar som mäter hela 2,5 meter i omkrets och är 35 meter höga.

Parken är ganska svårtillgänglig med stora nivåskillnader. Det finns markerade vandringsleder med olika svårighetsgrad. Centralt ligger vattenspegeln Stora Idgölen. Där kan man se spår efter så många

som åtta bränder i ett och samma träd!

Spåren kallas brandljud eller brandlyra och skapas då skogen brinner. Tallen har god förmåga att läka sina brandsår genom att valla in den skadade veden. En ny invallning för varje brand – det blir som en historiebok för forskarna.

Förr var branden skogens normala föryngringsmetod. Skogen i nationalparken har formats av otaliga bränder genom århundradena, både spontant uppkomna och genom mänsklig påverkan. I dag är det över hundra år sedan det senast brann i Norra Kvill.

Rumskullaeken (Kvilleken) står inte långt från Norra Qvills nationalpark. Rumskullaeken eller Kvilleken som den också kallas är Sveriges äldsta och största träd och en av de grövsta ekarna i hela Europa. Omkretsen i brösthöjd är 13 meter. I slutet av 1930-talet gjordes en noggrann utredning om

Kvillekens ålder som kom fram till 950 år. Det innebär att den vid det här laget har passerat 1000 år och sannolikt är landets enda tusenårsek.

Rumskullaeken beskrevs redan 1772 av häradsfogden Magnus Gabriel Craelius i boken "Försök till ett landskaps beskrivning". Redan för ungefär 230 år sedan kunde man stå inuti trädet och använda det som redskapsskjul. Craelius skrev:

"Wid den ryktbara digerdöden, och inom 150 år efter densamma, synes de största här i orten wäxande ekar först runnit up utur jorden, och finnes wäl ännu några som äro äldre, ibland hwilka en som ännu är färsk och står på Lieutnants bostället Norra Qvills ägor, är märkwardig, emedan densamma är 22 alnar omkring bålen; hon är nu ihålig; och jag har själf åttonde, stått inuti henne; bönderna på bostället bruka henne anars, som redskaps skjul, att där uti, för wäta förwara årder, harfwar och häckar."

Text och bild Olov Holmstrand

Earth Hour 2018

Earth Hour genomförs 24 mars 20:30–21:30. Släck ljuset, gå ner i varv och tänk över vad du kan göra för att leva klimatsmart. Se särskilt över fem områden: Bilen (transporter och resor), Biffen (mat), Bostaden (allt som rör hur vi bor), Butiken (prylar och kläder) och Börsen (sparande och investeringar). Ta chansen att påverka och inspirera.

- Bilen** – Halvera resandet med fossila bränslen. Res klimatsmart och rör på dig dubbelt så mycket, till exempel med cykel.
- Biffen** – Om du äter kött, minska köttkonsumtionen kraftigt, men öka mängden gröna proteiner och sluta släng ätbar mat.
- Bostaden** – Halvera energianvändningen från bostaden – och kontoret. Varför inte fördubbla ditt positiva bidrag genom att producera egen förnybar el. Byt till grön el, isolera, återvinn papper, glas, aluminium och plast, skriv ut så lite som möjligt, byt till energisnål belysning.
- Butiken** – Konsumera klokare – halvera din klimatpåverkan från shopping, men fördubbla ditt positiva bidrag genom att använda cirkulära och digitala tjänster. Köp färre saker av bättre kvalitet, laga det ni har, köp begagnat och låna, dela och byt med andra.
- Börsen** – Halvera utsläppen från ditt sparande och dubblera ditt klimatsmarta sparande. Välj en bank, fondförvaltare eller försäkringsbolag som kan hjälpa dig. Uppmuntra placering i framtidens hållbara och förnybara energi.

Text: Olov Holmstrand

Stensjön – var med och rädda den biologiska mångfalden

Biologisk mångfald

Stensjön med sitt vackra naturbetade odlingslandskap hör till pärlorna i Lerums kommun. Lerums Naturskyddsförening har med röjning, bete och kalkning räddat denna plats och sköter den sedan 43 år.

Stensjön ligger en halvmil söder om Floda.

I kommunens naturvårdsprogram 2010 anges betesmarkerna ha mycket höga naturvärden. Med både sjö, naturbete och omgivande skog är området artrikt vad gäller blommor, insekter och fåglar, nästan jämförbart med Viebo och Blommaskog.

I friluftsprogrammet upptas det vackra landskapet med högsta friluftsvärde.

Men den snabba förbuskningen efter stormen Gudrun gör att den fina naturen är hotad. Vi behöver få hjälp av fler medlemmar för att hålla efter lövsly så att området räddas. **Vi samlas vid Floda station söndag 10 mars kl. 10 00 och arbetar och umgås några timmar.** Ta gärna med en kompis samt busksax eller yxa om du har.

Vi skall inrikta både röjning och bete på att behålla blomsterprakten på de finaste avsnitten. Tar igenväxningen över dör ängsblommorna ut, insekts- och fågellivet minskar och vi förlorar det vackra landskapet.

Naturbete på magra ogödslade marker ger en mycket artrik flora av ängsblommor. Vid föreningens inventering för några år sedan fanns ett hundratal olika blomväxter. Här växer signalarter som nattviol och slättergubbe, som visar på långvarig hävd. Men de dör ut vid igenväxning eller gödsling.

Insekts- och fågellivet är också rikt. Bengt Hillefors inventerade 1975–80 förekomsten av fåglar runt sjön. Den goda födotillgången gjorde att han totalt noterade ett 60-tal arter varav ca 40 häckande.

Ängs- och betesmarken

Den betade marken var ursprungligen tre torp med ängsbackar och små åkrar. Torpet Stensjöås finns

kvar och ägaren håller sina marker i god hävd med bete. Närmast sjön låg de två torpen Stensjöhall och Stensjöhult, som lades ner på 1940-talet. Skallsjö kommun köpte in de två torpen för att freda den vackra platsen från sommarstugor och granplantering. När kommunerna slogs samman 1969 blev Lerums kommun markägare till Stensjöhall – Stensjöhult, en yta på kring 150x300 meter eller 4,5 hektar.

Föreningens tillkomst

Lerums Naturskyddsförening bildades 1965, när efterkrigstidens snabba utveckling började ge allvarliga och hotfulla skador på naturen. Rachel Carson gav ut sin bok "Tyst vår" 1962. Svante Oden upptäckte att det var vår kol- och oljeförbränning som orsakade försurning och slog ut fiskens förökning. Miljögifter som PCB och DDT gjorde att arter som utter och pilgrimsfalk dog ut i nästan hela Europa. Det nya storskaliga jord- och skogsbruket samt jordbruksnedläggningen med förbuskning utarmade mycket av naturens artrikedom. Miljöskadorna var fullt påtagliga även i Lerum och pågår delvis ännu.

Föreningen räddar Stensjön

Några år efter starten beslöt föreningen satsa på Stensjön med Stensjöhall – Stensjöhult som sitt stora projekt för praktiskt arbete. Det gällde att kalka sjön för att rädda fisken och att med röjning och bete få tillbaka det vackra ängslandskapets artrikedom. Överenskommelse träffades med kommunen som markägare och det omfattande frivilliga arbetet startade 1975 med kalkning, röjning och bete.

Försurning och kalkning

Vi märkte på 1960-talet hur fisken minskade i skogs-sjöarna och fiskynglen försvann. Stensjön hade haft ett bra fiske av abborre, gädda, ål och mört. Nu var mörten helt utdöd, enstaka äldre abborrar och gäddor fanns fortfarande kvar, men utan föryngring. Sjöns pH-värde mättes 1967 och var nere på 4,5 då inga fiskyngel överlever.

På eget initiativ och med tungt frivilligt arbete kalkade föreningen sjön sju vintrar mellan 1975 och 1986. pH-värdet steg till över 6,0. Fisken förökade sig igen och Länsstyrelsen tog över kalkningen. Nu är det gott om abborre, mört och gädda i sjön, så storlommen kan fiska och fiskgjusen häckar i närheten.

Igenväxning och röjning

Lantmäterikartor visar hur de tre torpen odlades upp under 1800-talet. Det var små åkrar på de bästa delarna, men det mesta var inhägnade ängsbackar med lieslätter för djurens vinterfoder. Sommartid betade djuren i den ljusnande skogen runtom. 1890-talets härads-karta visar lövträd på ängsmarken. Troligen var det löväng med hamlade träd för lövtäkt. På Stensjöhall visas dock barrskog, kanske användes inte hela ängen längre.

Flygbilden 1960 visar tät skog i ängssluttningen upp mot Stensjöås. Däremot var de gamla gläntorna kring husgrunderna och ner mot sjön fortfarande öppna. När föreningen tog vid 1975 hade igenväxningen gått längre, men med vår röjning samt bete från Slätthult lyckades vi rädda en fortsatt artrik ängsflora.

Kommunen tog 2002 ner skuggande granar runt gläntorna samt några stora aspar. Stensjöås övertog betet, först med får, sedan highland cattle-boskap. Då dessa äter en del lövsly kunde de många rotskotten efter aspavverkningen utarmas.

Januaristormen 2005

Stormen Gudrun gick mycket hårt fram vid Stensjön. Hela det täta skogspartiet med fur, björk och gran i sluttningen mot Stensjöås blåste ner. Endast några ensamma, smala tallar och björkar står kvar. Även den stora ståtliga furan på kullen vid sjön föll för stormen. Kommunen tog hand om virket och efteråt hade vi drygt arbete att få bort den stora mängden ris och grenar som låg kvar.

Stormen mer än fördubblade den öppna marken från 1,7 till 3,7 hektar. Detta blev en alltför stor areal för betesdjuren att hålla öppen. Visserligen äter highland-korna en del löv och buskar, så till en början betade de av alla lövuppslag som grodde på den stormfällida marken. Men de hann inte beta av tillräckligt ofta för att utarma och döda rötterna. Nu har varje överlevande rot hunnit skjuta ett flertal nya skott som snabbt tätnar och växer upp.

Det mest alarmerande är att lövuppslagen nu hinner komma även på delar av de gamla fina blomsterrika gläntorna. Förhoppningsvis blir vi den 10 mars så många att vi kan rädda de viktigaste delarna med röjning och bete som tar kål även på rötterna. Men vi kan släppa upp några av de träd och buskar som gynnar mångfalden. Kanske kan det så småningom bli som en löväng där vi även hamlar några träd.

Text: Lars-Erik Karlsson Bild: Olov Holmstrand

Lerums Naturskyddsförening (LNF) – Verksamhetsberättelse 2017

Verksamheten 2017 inom LNF har som tidigare år omfattat en mångfald aktiviteter. Programbladets båda utgåvor var välfyllda och ett stort antal programaktiviteter genomfördes med varierande antal deltagande. Relationerna och samarbetet med Lerums kommun fungerar väl, även om LNF i åtskilliga frågor företräder kritiska ståndpunkter och anser att kommunens miljövisionsarbete går för trögt.

LNF uppfattas som den ledande samhällsföreträdaren för natur- och miljöfrågor i Lerums kommun, vilket även avspeglas i medlemsantalet. Vid årsskiftet 2017/2018 var antalet medlemmar 1800 enligt riksföreningens medlemsregister.

Styrelsen bestod efter årsmötet 13 mars 2017 av Olov Holmstrand (ordf.), Stefan Larsson (vice ordf.), Dan Skarpsjö (kassör), Bo Nilsson (sekr.), Kjell Hansson, Lars-Erik Karlsson och Bertil Svensson. Suppleanter: Ingrid Ritola, Kennet Lundin och Erika Tyrberg. Styrelsen höll 11 protokollförda sammanträden under 2017. Därutöver har förekommit ett antal arbets- och planeringsmöten i olika grupper.

Arbetsgrupper. För att effektivt ta tillvara styrelsens och övriga aktiva medlemmars kunskaper och intressen har arbetet varit organiserat i grupper eller intresseinriktningar. Grupperna fungerar oftast informellt med hjälp av e-post och rapporterar genom kontaktpersoner till styrelsen. Under 2017 har det funnits grupper för följande aktiviteter: Program, Utbildning, Plan, Livsstil, Klimat, Landskap, Botanik, Fåglar, Säveån, Amfibieskydd, Hemsidan och Natursnokarna.

Årsmötet ägde rum 13 mars med 35 deltagare. Erika Tyrberg informerade om Natursnokarnas verksamhet nationellt och i Lerum. Leif Lithander från Göteborgs universitet och Göteborgs Naturhistoriska museum höll därefter ett tänkvärt och medryckande föredrag om vitryggig hackspett i ett miljöperspektiv.

Representation. LNF hade representanter vid riks-konferensen i Skövde 12-14 maj, vid kretskonferensen 6-8 oktober i Fristad för naturskyddsföreningarna i Västra Götaland och Halland med ämnet biologisk mångfald i odlingslandskapet och i mötet 25 november i Halmstad om riksföreningens nya

verksamhetsriktlinjer. Olov Holmstrand representerade LNF i styrelsen för Naturskyddsföreningen i Bohuslän och i studiecirkeln God miljö i centrum om planeringen av Lerums centrum. Stefan Larsson medverkade i Säveåns Vattenråd.

Representanter för LNF har liksom tidigare år vid två tillfällen, 12 april och 24 oktober, träffat kommunledningen, möten som är mycket uppskattade av både LNF och kommunledningen. Vid mötena diskuteras såväl övergripande som mer konkreta frågor. Exempel är uppföljning av kommunens aktiviteter för att förverkliga miljövisionen, kommunens arbete med miljö- och naturvård, buller och trafik, skogsfrågor samt bevarandet av Säveån.

Information. Extern information sker kontinuerligt via LNF:s hemsida. Intern information till alla fullbetalande medlemmar sker i två programblad per år. Kortfattad intern information om LNF:s verksamhet har skickats med e-post till intresserade medlemmar vid 12 tillfällen. Vid årsskiftet 2017/2018 omfattade e-postlistan cirka 230 adresser. Informationen erhålls efter anmälan till LNF:s ordförande Olov Holmstrand, olle.holmstrand@telia.com.

Program och programverksamhet

Alla fullbetalande medlemmar fick innehållsrika vår- och höstprogramblad i slutet av februari respektive i mitten av september. Drygt halva upplagan delades ut av medlemmar medan övriga sändes med post. Överupplagan har använts för utdelning i bibliotek, vid arrangemang etc. Hela det aktuella programbladet finns även digitalt på hemsidan.

Inom programverksamheten har arrangerats eller förmedlats ca 65 aktiviteter under året, dvs klart mer än en aktivitet i veckan utanför semesterperioderna. Det har varit ca 50 naturvandringar, natursnoksaktiviteter, röjningar och utflykter samt ca 15 föredrag och andra inomhusmöten. Utöver detta kan nämnas medverkan vid ett antal externa möten och en försommarresa med övernattnings i Hjo. En del av aktiviteterna har arrangerats i samarbete med andra organisationer som Turistföreningen med flera.

Utbildning

Utbildning är inlagd i många andra aktiviteter, framför allt föredrag och utflykter. Under hösten hölls tre medlemmöten med information om vatten, kommunal planering och kravodling.

Plan- och miljöfrågor

Under året har LNF sänt eller medverkat i ca 15 skrivelser med synpunkter i miljö- och planärenden till i första hand Lerums kommun, men även till Länsstyrelsen, Mark- och miljödomstolen och Energimarknadsinspektionen.

Viktigare, mer utförliga skrivelser finns på LNF:s hemsida <https://lerum.naturskyddsforeningen.se/>.

LNF är remissinstans till kommunen i planärenden. Lerums kommun har ambitionen att växa med 1-1,5% om året, vilket medför rätt stor aktivitet ifråga om nya planer för byggande. LNF har under 2017 bland annat yttrat sig över planförslag rörande Åsensvägen, Stamsjövägen, Flodamotet och Aspens Strand samt bygglov i Kålkullaområdet i Lerum.

LNF har i yttranden till Mark- och miljödomstolen lämnat synpunkter på stabilitetsåtgärder i Såveån vid Dergården och Torpskolan. LNF medverkade även vid domstolens sammanträde om dessa frågor 17 november.

Livsstil

Under 2017 genomfördes inga utåtriktade aktiviteter. Styrelsen söker intresserade medlemmar.

Buller och Trafik

LNF har till kommunledningen åter framfört önske-

mål om att kommunen ska initiera ett fokuserat och målinriktat projekt som tar sikte på en sänkning av hastigheten till 80 km/tim på E20 samt till 40 km/tim inom kommunens tätorter. Reaktion från kommunledningen har tyvärr uteblivit.

Klimat och omställning

I mars kom Göteborgskretsens mycket aktiva Klimatgrupp, som vi har god kontakt med, på vår inbjudan till oss i Lerum. Där berättade de i Tingshuset om sitt arbete för att med marscher, föredrag, remissvar mm påverka opinion och politiker om vad som behövs och bör göras för att minska klimatpåverkan i främst vår region – där Lerum ingår. I maj deltog vi i ett möte i Göteborg med gruppen Klimatsamling, Jordens vänner, Klimatriksnätverket m fl samt Johan Ehrenborg. Där framkom bl. att subventioner av fossil energi idag är cirka 10 gånger större än för bioenergi. Ren energi och egen omställning behövs för att "rädda världen".

I oktober var vi med på ett möte om "Fossilfritt Västra Götaland". Där deltog vår förre generalsekreterare Svante Axelsson, Miljödepartementet, Landshövdingen, 21 kommuner m.fl. Regionens mål är att minska klimatgaserna med 80 % till 2030. Många företag stödjer aktivt denna omställning i sin egen verksamhet och genom investeringar i solceller, flytande vindkraftverk, billigare batterier till elbilar mm.

Liksom tidigare år rekommenderade LNF sina medlemmar att 25 mars 2017 medverka i "Earth Hour", en världsomspännande manifestation för klimatet under vilken var och en uppmanas minimera sin elförbrukning under en timme och under tiden passa på att diskutera eget handlande för att minska klimatpåverkan.

Landskap

LNF fortsätter att granska avverkningsanmälningar. I kontakter med Lerums kommun har LNF förespråkat att kommunen ska gå över till kontinuitetsskogsbruk på sin egen mark. Landskapsvård i form av röjning och städning genomfördes vid Stensjön vid 4 tillfällen

under året.

Den gemensamma Risvedengruppen för Naturskyddsföreningens kretsar i Ale, Alingsås och Lerum har fortsatt arbetet att långsiktigt skydda framför allt kvarvarande gammelskog. LNF:s representanter i gruppen har varit Andreas Stansvik, Bertil Svensson, Hasse Österman och Olov Holmstrand. Andreas Stansvik avled tragiskt i en olycka under ett besök på Färöarna och lämnade ett stort tomrum i gruppen.

Vi har varit med och inventerat insekter, lavar och mossor i Risveden. Fortsatta försök har gjorts att i samarbete med Lerums kommun friköpa två områden i den del av Risveden som ligger i Lerums kommun, tyvärr med hittills mycket långsam respons från kommunen.

LNF har i samarbete med Naturskyddsföreningen i Ale och Göteborgs svampklubb utarbetat ett förslag att bilda naturreservat i området kring Stora Gettjärnet i Alefjäll. Förslaget har upprepat avvisats av länsstyrelsen, men har nu så väldokumenterat stora naturvärden att ansträngningarna fortsätter.

Botanik

Botanikgruppen har som vanligt genomfört 4 välbesökta vår- och försommarvandringar med inventeringar av områden som vi besöker med jämna mellanrum. 2017 besökte vi Nääs/Lugnet, Sæveån/Stenkullen, Viebo och Skallsjö hembygdsgård.

I programmet ingår också en heldagsutflykt utanför kommunens gränser. I år gick färden söndagen den 18 juni först till Tjolöholm i Kungsbacka kommun.

I den fina havs- och parkmiljön noterades ett 40-tal arter som t.ex. Strandmolke, Lundslok, Skärmstarr, Skogsnattviol, Bitterskråp samt Höbräken. Efter en välsmakande lunch åkte vi till Näsbokrok, ett naturreservat intill Åsa, också i Kungsbacka kommun. Reservatet ligger längst ut på Ölmanåshalvöns spets. Här fann vi ca 30 arter och bl.a. Spikblad, Strandkrypa, Tiggarranunkel och Vårspärgel.

För mer information om Botanikgruppens aktiviteter besök LNF:s hemsida - Grupper - Botanikgrupp. Där

finner man bland annat våra planerade botanikvandringar och heldagsutflykten för 2018. Noteringar av vad vi sett finns även där.

Fågelgruppen

Bland Fågelgruppens aktiviteter under 2017 kan nämnas deltagande i den årliga nationella sjöfågelräkningen, där vi räknade fåglar i sjösystemet från Mjörn till Aspen för 49:e året. Ett flertal organiserade utflykter har gjorts, bland annat vårfågelvandring vid Sjövik, utflykt till Kollanda mosse samt till Batterivägen/Torslandaviken. Den traditionella cykelturen utefter gamla banvallen vid Stannum genomfördes och sträckfågelmorgon vid Hjällsnäs (modellflygplatsen) för 32:a gången.

Fågelskådningens dag firades i maj vid Stålebo våtmarker, och Naturnatta gick i nattskärornas tecken i år ovanför Lilla Bråta. Vi har deltagit i "Projekt Lom", där storlom har inventerats i Uспен, Tvärsjön, Sturven och Stora Stamsjön. Även smålom har inventerats i några tjärnar. Häckningar av tornfalk och pilgrimsfalk har följts regelbundet under året, och ungarna har ringmärkts. Dammarna i Stålebodalen, Lergraven samt Bengts damm har även 2017 varit ett eldorado för fåglar och lockat till många besök.

Rensning har gjorts av befintliga holkar i Sæveå-reservatet. På grund av den milda vintern har ingen matning av sjöfågel behövts under 2017. Vi har haft fyra inomhusträffar med bildvisningar samt trevlig samvaro.

Sæveån

Sæveån med närmaste omgivning och biflöden är ett av de värdefullaste natur- och besöksområdena i Lerums kommun. Under 2017 har LNF fortsatt mycket aktivt medverkat i bevakning, uppföljande och stödjande aktiviteter i Sæveåns vattensystem med dess omgivning.

Lax- och andra havsvandrande fiskar kan fortfarande bara ta sig upp till Hillefors med dess kraftverksdamm. LNF arbetade under 2017 aktivt med att ta fram

en fungerande kompromisslösning för fiskväg förbi Hillefors, som dock inte kunde antas av alla intressenter. Vi får därför troligen vänta ett antal år på ett fungerande fiskväg finns där – tyvärr. Antalet laxar som vandrar upp och reproducerar sig ovanför Hedefors är på tok för lågt, varför LNF kommer att försöka medverka till bra lösningar på detta.

Positivt är dock att det verkar vara en mycket stor ökning av antalet vuxna ålar från Aspen med destination Sargassohavet som passerar fiskräknaren vid Jonsered. Under 2017 har drygt 200 blankålar lyckligen tagit sig förbi vilket är en tiofaldig ökning jämfört med vad det brukar vara, troligen en effekt av bättre ålledare vid Aspensdammen.

Ur fågelsynpunkt var det ett ovanligt bra år för kungsfiskaren som hade flera lyckade häckningar i Sävån och den bruna kärhöken och havsörnen häckade för första gången i Sävåsystemet med lyckat resultat!

Amfibieskydd

År 1997 byggdes "grodtunnlarna på Nääs-Öijared" – ett pionjärprojekt i amfibievården i Västsverige och som i naturvårdshänseende satte Lerum på kartan. Efter utvärderingar visade de sig fungera bra och fick många efterföljare runt om i Sverige. Kommunen skyltar gärna med projektet. På senare tid har vi i LNF uppmärksammat att underhållet av tunnlarna med tillförande dikesledare inte har fungerat bra, varför vi på ideell basis rörde upp utmed grodledarna i november 2016.

Hemsidan

Denna har liksom tidigare år skötts av en arbetsgrupp bestående av Barbro Andreasson och Lars-Owe Stakeberg. På hemsidan presenteras bland annat föreningens ställningstaganden i olika frågor, skrivelser till kommun och myndigheter samt samtliga programaktiviteter innefattande bland annat Fågelgruppens, Botanikgruppens och Natursnokarnas utflykter. Hemsidan uppdateras kontinuerligt med ny information samt kontinuerliga

fågelobservationer i kommunen och har adressen <https://lerum.naturskyddsforeningen.se/>.

Natursnokarna

Under våren kollade Snokarna fågel på Aludden 2 april och håvade i Sävån nedanför Stenkullens station 21 maj. I likhet med tidigare år medverkade Snokarna sedan under Växtrum vid dammen i Nyebroparken 11 juni.

Under Barnfestivalen på Nääs 10 september fick Snokarna möjlighet att tillsammans med styrelsemedlemmar i LNF och rekryterare från riksföreningen prata med en massa familjer. Vi tittade på blad från träd och hade maskrace.

Vi pratade om hösten 8 oktober i Härskogen om hur växterna förändras inför den kommande vintern. Vi tryckte blad med färg på papper så vi kunde se konturerna. Vi ordnade brasa och avslutade med att grilla egen medtagen matsäck.

Snokarnas önsketräff var 19 november, där vi inte fick in så många önskemål men utifrån vad vi tidigare har hört från småsnokar så valde vi att vara i Riddarsten. Planen var att ha en tipspromenad och göra eld på olika sätt. Men snön tog oss med storm, bokstavigt talat. Så vi åkte pulka och byggde snödjur istället. Snokarnas första advent 3 december firade på badplatsen vid Stamsjön traditionellt med pepparkaksbak på muurikkan. Mycket uppskattat och med mycket fint väder.

Natursnokarna i Sjövik

Vi har inte haft något specifikt schema denna termin, utan valt att vara där vi är och fokuserar på det vi hittar för stunden. Vi började terminen med att byta skogsplats. Vi har förut varit längs med elljusspåret i Sjövik. Men denna termin väljer vi att vara vid församlingshemmet istället. Detta för att utforska ännu mer. Första gången vi besökte "vår" skogsplats så satte vi oss runt elden. Vi sjöng och pratade om hur naturen såg ut runt oss.

Det var mycket löv på marken, någon såg jord, vi såg

några vissna löv i ett träd. Det var ganska mycket brunt och orange, grön mossa och så var det "stenfärg" också som ett barn sa. Vi gick på upptäcksfärd och hittade en stig. Vi följde den och upptäckte att det var en Jesusvandring. Det fanns skyltar längs med stigen som berättade olika saker om Jesu liv. Vi lagade mat över elden som vi sedan åt med god aptit. Vi hörde några vårfåglar kvittra och upptäckte att vi såg ända till Mjörn där vi satt. Vi har haft en härlig dag.

Under våren snokade vi efter vårtecken och redan i mars snokade vi fram en myra och en och annan snödropp. Vårt syfte med snokarna är att barnen skall känna sig hemma i naturen. Och jag måste säga att vi lyckas bra! Flera av barnen hittar sina "egna" små krypin i skogen och funderar och utforskar. Vi stannar upp ibland och stänger ögonen, vad hör vi? Vi lyssnar och berättar vad vi hör. Vi har plockat nässlor som vi gjort nässelsoppa av samt nässelbröd. De flesta barnen gillade maten, ett riktigt äventyr att få plocka det vi skall göra mat av. Även gjort flädersaft, där barnen fått plocka fläderklasarna och hjälpt till med saftning.

Vi har under året utsett ett en naturruta som vi följer, även där har vi lagt en plank med div. olika material för att se vad som händer (plast, plåt, matbit, skal etc.) Vi har badat och utforskat vattnet. Under hösten byggde vi insekshotell samt gjorde en vacker naturmobil som hänger i vårt Paradis (en ny skogsplats uppe i Östad). I vårt paradis finns, skog, en äng, nedfallna träd (som oftast är bilar eller båtar), en massa skrot vi samlat ihop och skickat på tipp. Vi älskar vårat Paradis och det är där vi kommer vara under denna termin.

Under denna termin har också Marianne slutat hos oss. Men vi välkomnar Emilia som ny dagbarnvårdare som får lära sig snoka med oss. Hoppas på ett lärorikt, nytt, spännande, snokår med alla dessa barn. Skall sitta ner och planera upp terminen i slutet av januari.

Fältbiologerna har tyvärr ingen verksamhet i Lerum. Lerums Naturskyddsförening avvaktar eventuella möjligheter att återstarta fältbiologverksamhet.

Lerum i februari 2018

Olov Holmstrand (ordf), Stefan Larsson (vice ordf), Bo Nilsson (sekr), Dan Skarpsjö (kassör), Kjell Hansson, Lars-Erik Karlsson, Bertil Svensson, Ingrid Ritola, Kennet Lundin och Erika Tyrberg

Älska blåsippona varsamt!

När det här programbladet är färdigt dröjer det inte länge innan blåsippona slår ut i Sävåreservatet. Det gamla blåsippehavet i finns tyvärr bara kvar som minnesbild. När blåsippona minskade i början av 1990-talet fanns misstankar om försurning eller igenväxning. Naturskyddsföreningens blåsippeprojekt 1995-2005 gav inga tydliga förklaringar till minskningen. Men det fanns misstankar om att besökare gick runt i området alldeles för mycket. Blåsippor gillar inte att bli trampade på. Det finns vittnesuppgifter om fikapauser mitt i området och lössläppta skolklasser som sprungit runt.

Nu har blåsippona glädjande nog ökat i ett nytt område ovan för trappan strax öster om Hillefors. För att vägleda besökarna har Naturskyddsföreningen satt upp enkla repavgränsningar och en informationsskylt. Besök gärna det nya blåsippehavet och gå bara på de markerade stigarna, så klarar blåsippona att blomma nu och även kommande år!

Text: Olov Holmstrand Bild: Moa Björnerås

Naturskydds föreningen

Alla får del av Naturskyddsföreningens arbete för en välbevarad natur och en bättre miljö. Genom att bli medlem försäkrar jag att Naturskyddsföreningen kan fortsätta arbetet för en bättre miljö.

Jag heter _____ Född år _____

Adress _____

Postadress _____

Telefon _____ - _____ e-post _____

Familjemedlemmarnas namn _____

- Jag vill bli fullbetalande medlem 295:-
- Ungd under 25 år + Fältbiologerna 195:-
- Vi vill att hela familjen skall vara med 365:-
- Naturskyddsföreningen skickar inbetalningskort och välkommenpaketet till ovanstående adress.

Jag är intresserad av följande

Klimatfrågor – Handla miljövänligt – Bygga fågelholkar – Fågelstudier – Rädda Tornfalkar

Botanik – Planfrågor – Promenader – Miljö – Äta rätt – Fältbiologerna – Styrelsejobb

Smådjur i skogen – Rädda gammelskog – Natursnokarna. (Ringa in det du vill göra)

Scanna denna sida och skicka med e-post till: olle.holmstrand@telia.com,
så blir du medlem. Säng inga pengar nu.

Avsändare:
Olov Holmstrand
Torphagebacken 11
443 38 LERUM

Bild: Ingrid Ritola